

V. A. DERGACEV, *Bestattungskomplexe der späten Tripolje-Kultur*, AVA, Bd. 45, Mainz, 1991, 108 pag., 119 planșe.

Apărută în excelente condiții grafice la prestigioasa editură Philipp von Zabern din Mainz, sub auspiciile Kommission für Allgemeine und Vergleichende Archäologie a Institutului arheologic german, noua lucrare a cunoscutului arheolog de la Chișinău are darul să contribuie, în primul rând, la introducerea în circuitul mai larg de valori europene a foarte importantelor realizări ale arheologiei ținuturilor de la răsărit de Prut.

Valentin Dergacev și-a publicat foarte plinele de conținut lucrări anterioare în limba rusă și nu în cele mai bune condiții editoriale. Aceasta este, se pare, prima lucrare care evidențiază lumii europene realizările și valoarea deosebită a centrului arheologic de la Chișinău (R. Moldova).

Lucrarea cuprinde cvasitotalitatea (peste 95%) mormintelor plane și tumulare, ca și înmormintările izolate dintr-un șir de așezări, cunoscute până la începutul anului 1985 pe un teritoriu vast, cuprins între Prut, Nipru și Marea Neagră și atribuite „culturii Tripolie târzii” — noțiune limitată de autor la faza gama-2, C-2 din periodizarea T. S. Passek.

După o scurtă introducere (pag. VII—VIII), explicare termenului „cultura Tripolie târzii” (pag. 1—2), istoricul cercetărilor (pag. 3—6), periodizarea culturii Tripolie târzii (p. 7—9) luăm cunoștință cu tipurile marilor variante regionale (pag. 10—31): una în ținutul Nistrului mijlociu și zona stepelor de la nord-vestul Mării Negre (tipurile Vihvatintși, Usatovo și Serezlievka); alta în regiunea cursurilor superioare și mijlocii ale Prutului, Nistrului și Bugului superior (tipurile Brtzenzi și Gordinești); a treia în Volinia (Troianov, Gorodsk) și ultima pe cursul mijlociu al Niprului (Lukașevka și Sofievka).

Miezul lucrării (pag. 32—101 și planșele 12—119) savantului de la Chișinău cuprinde descrierea, în sistem catalog detaliat, și ilustrarea numeroaselor complexe funerare dintre Prut și Nistru. Ele aparțin deosebi părții sudice a fenomenului tripolian târziu (Vihvatintși, Usatovo, Serezlievka) și mai puțin celei nordice (Gordinești). O notă aparte o fac mormintele tipului Sofievka (pag. 83—101) care sînt de incinerare. Timpul necesar judecării acestei valoroase lucrări prin prisma rezultatelor cercetărilor arheologice de la vest de Prut ne lipsește, lucrarea sosind la București cu doar câteva zile înainte de predarea revistei la tipar.

Chiar la o lectură sumară, se conturează puncte deosebite de vedere privitoare la noțiunea „Tripolie târzii”, originea unora dintre tipurile integrate ei și poziția lor cronologică în raport cu evoluția culturală de la Dunărea de Jos. Cu toate acestea, stringerea și publicarea într-o limbă de largă circulație în domeniul arheologiei a numeroaselor documente privitoare la evoluția culturală dintr-o zonă cheie pentru înțelegerea procesului de indo-europeanizare face un imens serviciu cercetării.

(Petre Roman)

JAN MACHNIK, *The Earliest Bronze Age in the Carpathian Basin* (English Edition edited by J. H. Ottaway, University of Bradford), Archaeological Sciences Bradford, 1991, 209 pagini, 40 figuri, 14 hărți.

Ediția engleză a lucrării în limba poloneză din 1987, înmănunchează într-o formă adăugită și revizuită, rezultatele cercetărilor arheologice privind bronzul timpuriu din zona bazinului carpatic. Autorul a avut în vedere teritoriile Cehoslovăciei, Austriei, Ungariei, Jugoslaviei, României, Ucrainei și Poloniei. Cuvîntul editorului și Introducerea (p. 1—5) sînt urmate de capitolele dedicate culturilor din regiunile Dunării de Jos (The River Basin of the Lower Danube p. 7—44), Dunării Mijlocii (The Cultural Basin of the Middle Danube I, p. 45—106; The Cultural Basin of the Middle Danube II, p. 107—150) ale Vistulei Superioare și ale Nistrului Superior (The Upper Vistula and Upper Dnester River Basins, p. 151—172).

Volumul mai cuprinde unele concluzii (The Beginnings of the Civilisation of the Early Bronze Age in Europe. General Summary. Conclusions, p. 173—186), precum și Lista bibliografică (conține lucrările apărute pînă în 1989) și Indicele (culturi, grupuri culturale, tipuri stilistice, denumiri geografice).

Toate capitolele au, înainte de a se trece la analiza culturilor din regiunile geografice respective, un cadru general, care prezintă situația la sfîrșitul neoliticului. Fiecare cultură în parte beneficiază de un scurt istoric al cercetărilor, precizarea ariei de difuzare, descrierea așezărilor (și a locuințelor), a necropolelor, materialelor arheologice (se insistă asupra olăritului mai ales, a industriei litice și osteologice și prelucrării metalelor), formei de economie, cronologie și origine.

Primul capitol se referă la bronzul timpuriu de pe teritoriul țării noastre (inclusiv al Basarabiei), zăbovindu-se asupra culturii Schneckenberg-Glina III (Jan Machnik folosește această denumire pentru că: “The latter view was well grounded in Romanian archeology by a recent return-without any closer justification — to the names *Schneckenberg culture* and *Glina III culture*, regarded as two separate, though genetically related cultural units, with approximately the same temporal horizons. Here we shall use the traditional name of *Schneckenberg-Glina III*, while distinguishing its local groups and varieties” — p. 9) și a culturii Edineț (p. 42 și fig. 10). În ceea ce privește prima cultură (p. 9—42 și fig. 1—9), autorul dă data de 2100—1800 î.Chr. drept cea mai probabilă a cronologiei relative (p. 38). Ceramica — tipuri, forme, decor — oferă soluția pentru cronologia absolută între bronzul timpuriu românesc și spațiile balcanice și anatoliene, existind legături pe același nivel. Astfel, specialiștii (Petre Roman, Mircea Petrescu-Dîmbovița, M. Garașanin, Ch. Kvita, J. Machnik) au subliniat relațiile dintre Schneckenberg-Glina III și nivelele VI—IV de la Ezero, VIIb din tellul de la Karanovo, grupul Ezero III, care ar corespunde fazei târzii a bronzului timpuriu din Macedonia și Albania (Armenochoși, Maliq IIIa), începuturile Helladicului mijlociu din Thesalia și probabil Troia II (p. 38).

Celelalte segmente ale cărții zăbovesc asupra următoarelor grupuri culturale și culturi: Nyrség-Zatin (p. 46—58), Măko-Kosihy-Čaka (p. 58—81), Roșia (p. 82), Csepel (p. 82—103), Laibach (p. 104), Nagyrév (p. 107—116), Proto-Uńitice (p. 116—121), Pitvaros (p. 122—128), Somogyvár-Vinkovci